

MUZIEJINIŲ VERTYBIŲ KLASIFIKACIJA: GALIMYBĖS IR IŠŠŪKIAI

Klasifikacija – įvairiarūšių objektų skirstymas į grupes pagal bendrus požymius – vienas pagrindinių informacijos ir žinių sistemavimo įrankių. Plačiai žinomi klasifikacijos pavyzdžiai: bibliotekose naudojama universalioji dešimtainė klasifikacija (UDK), gyvųjų organizmų taksonominė klasifikacija, periodinė elementų lentelė ir kt. Muziejininkystės specialistai pabrėžia, kad, be inventoriaus, kuris yra pagrindinis muziejinės apskaitos elementas, yra lygiai taip pat svarbu naudoti klasifikacijos sistemą, kuri padėtų apibūdinti objektus, palengvintų jų paiešką bei informacijos apie juos apdorojimą. Taigi paskutiniaisiais metais, muziejams aktyviai skaitmeninant saugomas vertybes ir pereinant prie kompiuterizuotos apskaitos, klasifikavimo aktualumas išaugo.

Didžiausias klasifikavimo privalumas – efektyvus objektų rūšiavimas ir jų paieška. Muziejų rinkiniai organizuojami įvairiai, juose saugomas vertybes skirstant pagal periodą, pagal objektų tipą ar sritį. Klasifikuoti vertybes galima ir pagal daugiau kriterijų. Klasifikavimo sistemos gali padėti apibūdinti visas objekto ypatybes, pradedant pagrindinėmis, tokiomis kaip medžiaga, pagaminimo ar atlikimo technika, pagaminimo ar sukūrimo vieta, ir baigiant smulkiomis detalėmis bei papildomomis nuorodomis. Kaip objektas klasifikuojamas, dažnai priklauso nuo konteksto, kuriame jis apibūdinamas. Pavyzdžiui, fotografijos muziejus fotografijai klasifikuoti naudos kitokią strategiją negu, tarkime, istorijos muziejus. Fotografijos muziejus veikiausiai pabrėš technologinius fotografijos aspektus (formą, techniką, medžiagas), o istorijos muziejui, tikėtina, svarbesnė bus nuotraukos ikonografija (siužetas, pavaizduota vieta, asmenys ir pan.). Klasifikuojant objektą skirtingais pjūviais, akcentuojamos svarbiausios jo ypatybės, pabrėžiančios jo vertę, išskirtinumą. O muziejus, prisiderindamas prie savų poreikių ir eksponatų aprašymo tradicijos, gali rinktis, kokiais aspektais ir kaip

detaļiai klasifikuoti. Žinoma, kuo išsamiau objektas apibūdinamas, kuo daugiau jam priskiriama reikšmių, tuo prieinamesnė bus informacija apie jį. Tai paranku pirmiausia muziejininkams, kuriems tampa lengviau aptikti parodoms, publikacijoms ir kitai muziejinėi veiklai reikalingus eksponatus. Bendramuziejinėse informacinėse sistemose klasifikacija palengvina informacijos sklaidą ne tik muziejaus viduje, bet ir tarp muziejų ir taip sukuria galimybes sklandesniam tarpmuziejiniam bendradarbiavimui. Taip pat, jei muziejaus rinkiniai skaitmeninami bei viešinami, palengvinama paieška ir paprastiems informacinės sistemos naudotojams.

Dar vienas naudotojams aktualus klasifikacijos sistemų privalumas yra kontroliuojamas žodynas. Skaitmeninant eksponatus ir viešinant informaciją apie juos interneto svetainėse, paieškos pagal raktažodžius (reikšminius žodžius) principas atrodo paprastas ir pakankamas sprendimas: tereikia paviėšinti esamus muziejinių vertybių aprašus. Tačiau raktažodžių paieška tėra tik iš dalies naudinga ir neleidžia išnaudoti visų eksponatų skaitmeninimo teikiamų galimybių. Tokia paieška dažnai būna netiksli dėl nevienodos terminijos. Skirtinguose muziejuose saugomi panašūs objektai dažnai būna apibūdinami skirtingai, be to, specialistų parengtuose artefaktų aprašuose dažnai vyrauja profesinė leksika, kuri gali būti neaiški paprastam naudotojui. Tai skatina ieškoti būdų apibūdinti objektus universaliau ir paprasčiau – taip, kad informacija vienodai lengvai naudotis galėtų ir ekspertai, ir mažiau patyrę vartotojai. Tokią funkciją ir atlieka klasifikavimo sistemos, naudojamos ir kaip kontroliuojami žodynai. Jos apriboja objektams apibūdinti vartojamų terminų pasirinkimą ir taip užtikrina precizišką, nuoseklų terminų vartojimą. Plačiai žinomas tokio kontroliuojamo žodyno pavyzdys – Getty instituto rengiamas dailės ir architektūros tezaurus (*Getty Art & Architecture Thesaurus*). Tad muziejininkui klasifikacija padeda tiksliau aprašyti vertybę, o besinaudojantis paieška, žinodamas, kokiais terminais naudojamas, gali tikslingiau suformuluoti užklausą.

Svarbus klasifikavimo sistemų privalumas, palengvinantis muziejaus darbo procesus, yra sklandesnis informacijos apie eksponatus

valdymas. Jau eksponatų skirstymas į fondus, rinkinius, kolekcijas yra klasifikavimo pradžia. Naudojamos papildomos klasifikacijos sistemos gali sutapti su muziejaus rinkinių struktūra, tačiau tai nėra būtina ir dažnai nėra įmanoma (ypač kai ta pati sistema naudojama ne viename muziejuje). Racionalūs klasifikavimo sistemos rėmai leidžia lengviau valdyti net labai dideles, įvairias eksponatų kolekcijas, suteikia joms struktūrą ir atspindi bendrą jų vaizdą. Hierarchinis įrašų išdėstymas leidžia lengviau dirbti su didelėmis eksponatų grupėmis, vykdyti jų apskaitą, kontroliuoti jų priežiūrą, tyrimus. Taip užtikrinamas maksimalus kolekcijos fizinis ir intelektualinis pasiekiamumas su ja dirbantiems muziejų specialistams, mokslininkams, visuomenei.

Lietuvos integralioje muziejų informacinėje sistemoje (LIMIS) naudojama daugiau kaip 100 klasifikatorių. Vieni iš jų skirti naudojimui tik to muziejaus vidaus dokumentuose (muziejaus klasifikatoriai), kiti – bendram visų prisijungusių muziejų naudojimui (bendramuziejiniai klasifikatoriai). LIMIS klasifikatorių struktūra dvejopa. Paprastesni yra vadinamieji sąrašiniai klasifikatoriai. Jie primena paprastus sąrašus, kuriuose reikšmės išdėstytos abėcėlės ar kita numatyta eilės tvarka. Hierarchiniai klasifikatoriai yra sudėtingesnės struktūros. Juose terminus sieja hierarchiniai ryšiai: terminai skaidomi į grupes, kuriose matomas ryšys tarp platesnių (pvz., baldas) ir siauresnių (pvz., kėdė, stalas, lova ir kt.) terminų. Nors ir sudėtingesni, hierarchiniai klasifikatoriai padeda tiksliau apibrėžti reikšmes, kadangi pateikia objektus platesniame, daikto paskirtį apibūdinančiame kontekste. Jie yra itin parankūs tuomet, kai terminologija dviprasmiška, nes padeda atskirti, pavyzdžiui, medicinoje naudojamą ampulę nuo liturgijoje naudojamos ampulės. Beveik visų LIMIS klasifikatorių reikšmės turi aprašus, kurių informaciniuose laukuose pateikiama papildoma informacija: reikšmės apibrėžimas, sinoniminės reikšmės (vadinamieji šalutiniai terminai), atitikmenys kitomis kalbomis, literatūra ir šaltiniai, adresas ir pan. Reikšmės aprašo laukų skaičius varijuoja priklausomai nuo klasifikatoriaus sudėtingumo: nuo vieno lauko, skirto tik pagrindiniam terminui

įrašyti, iki keliasdešimties laukų sudėtinguose, išsamios informacijos reikalaujančiuose aprašuose, pavyzdžiui, Personalijų žodyne.

Neretai dideli, sudėtingos struktūros klasifikatoriai gali pasirodyti nepatogūs naudoti. Tačiau vertybes aprašinėjantys muziejininkai paprastai gana greitai įgunda ir sklandžiai naudoja klasifikavimo sistemas savo poreikiams. Yra du būdai susirasti reikiamą reikšmę klasifikatoriuje. Pirmasis – skaityti reikšmių sąrašą ir ieškoti jame reikalingos reikšmės. Šis būdas tinka nedideliems, nesudėtingiems klasifikatoriams, o taip pat gali būti pasitelkiamas pradedančiųjų sistemos naudotojų, norinčių susipažinti su klasifikatorių struktūra ir turiniu. Antrasis paieškos būdas – reikšmės ieškojimas per paieškos lauką. Šis būdas tinka dideliems, ypač hierarchiniams klasifikatoriams, kurių dalis reikšmių nėra matomos, kol nėra išskleistos. Paieškos lauke įvedus paieškos žodį, sistema suranda užklausą atitinkančią reikšmę ar reikšmes. Siekiant, kad paieška būtų efektyvesnė, rekomenduojama naudotis bendrais informacijos paieškos principais: ieškoti pagal žodžio fragmentą, jei ieškoma reikšmė turi keletą žodžių – pagal reikšmingiausio jų fragmentą, užsienio kalbos asmenvardžių ar pavadinimų rekomenduojama ieškoti pagal fragmentą originalo kalba, kadangi adaptacijos ar vertimai į lietuvių kalbą įvairuoja. Įprastai naudotojai, kiek ilgiau dirbantys su LIMIS ir skaitmeninantys kokios nors srities objektus pagal rinkinio pobūdį, naudojami tam tikrais klasifikatoriais ir palaiptu būdu įsidėmi reikalingų terminų vietą juose arba išmoka paieškos užklausas formuluoti taip, kad sistema pateiktų kaip tik tas reikšmes, kurių reikia.

Pritaikyti klasifikavimo sistemas savo reikmėms gali ir patys muziejininkai, teikdami pasiūlymus dėl klasifikatorių pildymo jiems reikalingomis reikšmėmis, dėl jų struktūros tobulinimo. Kuriant LIMIS klasifikatorius konsultuotasi su skaitmeninimo, paveldo saugos specialistais bei muziejininkais, kurių pastebėjimai ir patarimai leido optimaliai pritaikyti juos bendriems ir specifiniams muziejų poreikiams. Šis darbas vyksta ir toliau. Kasdien klasifikatoriai papildomi keliomis dešimtimis naujų reikšmių muziejininkų iniciatyva, klasifikavimo sistemas prižiūrintys specialistai taip pat

juos nuosekliai pildo, sistemingai peržiūri ir atnaujina jau esančią informaciją, tobulina struktūrą. Kuriant tokias universalias, bendramuziejines klasifikacijos sistemas, kurios turi atspindėti įvairių muziejų rinkinių specifiką, suderinti juose dominuojančias skirtingas muziejinio darbo tradicijas, patenkinti skirtingus muziejinių poreikius, o kartu prisitaikyti prie tarptautinių reikalavimų ir užtikrinti sklandų muziejų dalyvavimą tarptautiniuose kultūros paveldo skaitmeninimo ir sklaidos projektuose, kyla nemažai iššūkių. Tik bendradarbiaujant skirtingų sričių mokslininkams, muziejų atstovams bei klasifikavimo specialistams kuriamos ir tobulinamos klasifikavimo sistemos, galinčios tapti efektyviu įrankiu, palengvinančiu eksponatų organizavimą ir valdymą, dokumentaciją, tyrimus bei pristatymą visuomenei.

Parengta pagal informaciją, pateiktą šiuose šaltiniuose ir literatūroje:

1. Besser H., *Classification*, <http://besser.tsoa.nyu.edu/impact/f95/Cdwa/CLASSIF.HTML> (žiūrėta 2018-10-24).
2. Dunn H. „Adopting a Classification System for Collections of Cultural Objects: A Comparison of Nomenclature 4.0 and the Parks Canada Classification System“, *Canada*, <https://www.canada.ca/en/heritage-information-network/services/collections-documentation-standards/adopting-classification-system-collections.html> (žiūrėta 2018-10-24).
3. *Key Concepts of Museology*, red. Desvallées A., Mairesse F., 2010, https://icom.museum/wp-content/uploads/2018/07/Museologie_Anglais_BD.pdf (žiūrėta 2018-10-24).
4. Sirgedaitė D., „LIMIS klasifikatoriai, tezaurai ir jų rengimo metodika“, *Skaitmeninimas: Lietuvos muziejai 2010*, sud. Mukienė D., Vilnius: Lietuvos dailės muziejus, 2010, p. 16–23.
5. Szostak R., „Synthetic classification of museum artifacts using basic concepts“, *Museums and the Web 2016*, <http://mw2016.museumsandtheweb.com/paper/synthetic-classification-of-museum-artifacts-using-basic-concepts/> (žiūrėta 2018-10-24).